

فلسفه حجاب از دیدگاه شهید مطهری حوزه

راضیه مختوای

۱-۱ مقدمه:

حمد و سپاس خدای را که آفریننده جهانیان است و درود و سلام به حضرات معصومین از محمد مصطفی (ص) تا مهدی موعود یگانه منجی عالم بشریت (عج).

خداوند بزرگ را شاکرم که این توفیق را نصیبم فرمود که پس از نشر کتاب حجاب از دیدگاه قرآن و معصومین قدمی دوباره در زمینه حجاب و قرآن است باید اعتراف کنم انصافاً زندگی پر برکت امامان بزرگوارمان کاری است بسیار مشکل ولی هدف این کمترین بر آن بوده ست که هم از نظر شهرت و سند محکم و معتبر باشد و هم شامل نکات اخلاقی و آموزنده برای نوجوان و جوانان عزیز باشد.

امید است این گام کوچک در معرفی حجاب سراسر نور و هدایت آن بزرگواران مقبول درگاه احدیت قرار گرفته چراغ روشنی برای تاریکی شبهای تارم باشد آمین.

۲-۱-واژه حجاب:

پیش از اینکه استنباط خود را در این باره ذکر کنیم لازم است یک نکته را یادآوری کنم. آن نکته اینست که معنای لغوی حجاب که در عصر ما این کلمه برای پوشش زن معروف شده است چیست؟ کلمه‌ی حجاب به معنی پوشیدن است و هم به معنی پرده و حاجب. بیشتر استعمالش به معنی پرده است. این کلمه از آن جهت مفهوم پوشش می دهد که پرده وسیله‌ی پوشش است، و شاید بتوان گفت که به حسب اصل لغت هر پوششی حجاب نیست، آن پوشش حجاب نامیده می شود که از طریق پشت پرده واقع شدن صورت گیرد. در قرآن کریم در داستان سلیمان، غروب خورشید را اینطور توصیف می کند: «حَتَّى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ» یعنی تا آن وقتی که خورشید در پشت پرده مخفی شد. پرده حاجز میان قلب و شکم را «حجاب» می نامند. در دستوری که امیرالمومنین (ع) به مالک اشتر نوشته است می فرماید: فَلَا تَطَوَّ احْتِجَابَ عَنْ رَعِيَّتِكَ. یعنی در میان مردم باش کمتر خود را در اندرون خانه خود از مردم پنهان کن با حاجب و دربان ترا از مردم جدا نکند، بلکه خودت را در معرض ملاقات و تماس مردم قرار بده. تا ضعیفان و بیچارگان بتوانند نیازمند و شکایات خود را به گوش تو برسانند و تو نیز از جریان امور بی اطلاع نباش.

ابن خلدون در مقدمه خویش فصلی دارد تحت عنوان «فَصْلُ فِي الْحِجَابِ كَيْفَ يَقَعُ فِي الدُّوْنِ وَ أَنَّهُ يُعْطَمُ عِنْدَ الْمَرَمِ»

در این فصل بیان می کند که حکومتها در بدو تشکیل میان خود و مردم حالات و فاصله‌ای قرار نمی دهند ولی تدریجا حائل و پرده میان حاکم و مردم ضخیم می شود تا بالاخره عواقب ناگواری به وجود می آورد. ابن خلدون کلمه‌ی حجاب را به معنی پرده و حائل نه پوشش به کار برده است.

استعمال کلمه حجاب در مورد پوشش زن یک اصطلاح نسبتا جدید است. در قدیم و مخصوصا در اصطلاح فقها کلمه‌ی (ستر) که به معنی پوشش است به کار رفته است.

فقها چه در کتاب الصلوة و چه در کتاب النکاح که معرفی این مطلب شده اند کلمه «ستر» را به کار برده اند نه کلمه حجاب را.

بهتر این بود که این کلمه عوض نمی شد ما همیشه همان کلمه «پوشش» را به کار می بردیم: زیرا چنانکه گفتیم معنی رایج لغت حجاب پرده است، و اگر در مورد پوشش به کار برده می شود به اعتبار پشت پرده واقع شده زن است و همین امر موجب شد که عده زیادی گمان کنند که اسلام خواسته است زن همیشه پشت پرده و در خانه محبوس باشد و بیرون نرود.

وظیفه پوشش در اسلام برای زنان مقرر کرده است بدین معنی نیست که از خانه بیرون نروند. زندانی کردن و حبس زن در اسلام مطرح نیست. در برخی از کشورهای قدیم ملا ایران قدیم و هند چنین چیزهایی وجود داشته است ولی در اسلام وجود ندارد.

پوشش زن در اسلام اینست که زن در معاشرت خود با مردان بدن خود را بپوشاند و به جلوه گری و خودنمایی نپردازد.

فلسفه حجاب (در نوشتار پیش رو سوزن چی با بیان فلسفه حجاب در نگاه شهید مطهری)

شهید مطهری به چهار فلسفه برای حجاب اشاره می کند. ۱- آرامش روانی ۲- حفظ ارزشها و بالا بردن احترام زن ۳- استحکام پیوند خانوادگی ۴- استواری اجتماع. امروز مساله حجاب را بیشتر از زاویه حفظ عفت و حیا مورد توجه قرار می دهند. صرفاً از این زاویه تصویر جامعی از این حکم الهی در اختیار ما قرار نمی دهد مواردی که شهید مطهری به عنوان فلسفه حجاب ذکر می کند همه این حوزه ها را دربر می گیرد. دو مورد اول به جنبه فردی مربوط است. مورد سوم به خانواده و مورد چهارم به اجتماع مربوط است.

از جنبه فردی یک مسئله مربوط به مردان است و یک مسئله مربوط به زنان، از زاویه تاثیر بر مردان باید گفت حفظ حجاب به لحاظ فردی موجب ایجاد آرامش روحی و کم شدن هیجانات و التهابات کاذب در مردان می شود. و از منظر زنان موجب بالا رفتن ارزش ذاتی و مقام انسانی زنان می گردد.

از جنبه خانوادگی حجاب موجب استحکام خانواده و پیوند زناشویی می شود یکی از شبهاتی که امروزه در جامعه را مطرح می شود این است که هدف اصلی حکم حجاب حفظ عفت و حیا است اما برای حفظ عفت و حیا نیازی به پوشاندن موها و گردن نیست پوشش یک زن می تواند خالی از هرگونه جلوه گری جنسی و تبرج باشد. حجاب به لحاظ اجتماعی بسیار حائز اهمیت

است و موجب تمرکز بیشتر افراد در فعالیت های کاری می شود. هر بخشی از فعالیت های اجتماعی که دارای اهمیت و جدیت است باید از جلوه گری های جنسی دور باشد.

این مسئله حتی در جوامع غربی نیز به خوبی قابل مشاهده است یعنی پوشش زنان در کارخانه ها با آنچه در سطح جامعه و مثلا فروشگاهها دیده می شود کاملا متفاوت است.

۳-۱- حجاب از منظر قرآن و روایات:

واژه‌ی حجاب در آیات قرآن سوره های اعراف آیه ۴۶ و اسری ۴۵، و احزاب ۵۳، و ص ۳۲، و شوری ۵۱ به معنای پرده و مانع و حایل آمده است و در آیه ۱۷ سوره مریم به معنای پنهان شدن نیز بیان گردیده است و در تمامی این آیات این لفظ در معنای مصطلح که پیرامون حجاب بانوان می باشد استعمال نشده است بلکه همه به معنای لغوی و پیرامونی موضوعاتی خارج از بیان زنان و مردان و روابط بین آنها بیان گردیده است.

و اگر بخواهیم معادل سازی کنیم در این معنای لغوی زنان باید همیشه مستور و پشت پرده و در خانه و مخفی از دیگران باشد و جالب اینجاست که خدای متعال هیچگاه با این کلمه زنان را مورد خطاب قرار نداده است و معنای حجاب را بسیار عالی تر بیان نموده است در قرآن ابتدا زنان و مردان را دعوت به ورع می نماید و از آنها از نگاه های ناروا به همدیگر باز داشته و همچنین از آنها می خواهد عفت و پاکدامنی پیشه نمایند و خود را در مقابل نامحرم بپوشند.

زن به هنگام ضرورت با حیا و حفظ کمال عفت و پاکدامنی و بدون آرایش و خودنمایی وارد اجتماع می شود همچنین قرآن محافظت دامن از گناه را از جنس زن و مرد می خواهد.

۴-۱- پرهیز از نگاه های ناروا:

عدم کنترل چشم و آزاد رها کردن آن در نگاه به جاهای حرام اولین مرحله گام نهادن به وادی شیطان و گناه می باشد. پس مراقبت و محافظت از دیدگاه در برخورد با نامحرم در حقیقت اولین دستور برای حجاب و عقاب می باشد و باعث مصونیت افراد و جامعه می گردد.

پیامب اکرم (ص) می فرمایند: (نگاه بد تیری زهرآلود از ناحیه شیطان است) ردایی املی، ص ۱۶۳، ۱۳۸۶، امام صادق (ع) در روایتی می فرمایند: (نگاه بعد از نگاه (به حرام و امور بیهوده) شهوت را در دل می پروراند. و همین برای هلاکت صاحب وی کافی است. با توجه به اثرات مخرب نگاه ناروا و شهوت انگیز اهمیت این روایات و اولین دستور خداوند متعال پیرامون حجاب روشن می شود که باید مراقب چشمانمان باشیم و با این دستور در حقیقت همه بندگان را در ورطه آزمایش ایمان قرار می دهد و با پیروی از این دستورات پاداش های برای صاحبش قرار داده است.

پیامبر اکرم (ص) فرموده است: (هر مسلمانی نگاهش به زیباییهای زنی بیشتر، و از نگاه دیده فرو بندد خداوند توفیق عبادتی را می دهد که شیرینی آن را دریابد)

۵-۱ پوشش و عفاف:

در این آیات خداوند بعد از دعوت از زنان و مردان مومن نسبت به ترک نگاه های ناروا و مراقبت از چشمان خود بلافاصله از آنها می خواهد که فروج خود را در برابر نامحرم بپوشانند یعنی عفاف خود را حفظ کنند.

و البته واقعیت همین است باید هر دو جنس با پوشش کامل و عفاف قدم در اجتماع بگذارند تا نگاه ما به سمت آنها کشانده نشود. پس خداوند در ابتدا با دعوت به چشم پوشی از نگاه حرام می خواهد نیروی ایمان را در آنها تقویت و سپس می گوید راه علاج آن پوشش فروج و حفظ حجاب کامل است.

۶-۱ حدود پوشش:

عدم آشکار نمودن زینتهای خود برای دیگران (خطاب به زنان) البته منظو آیه تمام زینتهای باطنی و درونی می باشد مثل گوشواره و سر و سبنه میباشد (زیرا به اتفاق قول تمام فقها و علما منظور از این قسمت از آیه (به جز) همان زینت های ظاهر که پوشش آن برای زن دشوار است. صورت و دو دست تا مچ می باشد (در مورد حجاب واجب، کافی است زن بدن خود جز صورت و دست تا مچ به هر وسیله ای که می تواند بپوشاند و لباس خاصی شرط نیست ولی پوشیدن لباسهای تنگ و چسبان و لباس های تنگ اشکال دارد.

آنچه فقها از امثال این جمله ها استنباط کرده اند این است که این گونه جمله ها ارشاد حقیقی روحی و روانی در روابط دو جنس است. و شک نیست که حقیقتی را بیان می کند. رابطه زن و مرد اجنبی سخت خطرناک است گلی است که پیلان بر آن می لغزند.

آنچه اسلام لااقل به صورت یک امر اخلاقی توصیه می کند این است که تا حد ممکن اجتماع مدنی غیر مختلط باشد.

جامعه امروز زیانهای اجتماع و مختلط را به چشم خود می بیند چه لزومی دارد که زنان فعالیتهای خود را در اصطلاح دوش به دوش مردان انجام دهند آیا اگر در دو صفت جداگانه انجام دهند نقصی در فعالیت و راندمان کار آنان رخ می دهد. اثر این دوش به دوش ها این است که هر دو همدوش را از کار باز می دارد و هر یک را به جای توجه به کار متوجه همدوش می کند تا آنجا که غالباً این همدوشیها به هم آغوشیها منتهی می گردد.

حدیثی از حضرت زهرا (س) هر چند فقها بدین حدیث استناد نمی کنند اما می تواند توجیه صحیحی داشته باشد.

خاصه حدیث این است که روزی رسول خدا از مردم پرسیدند چه چیز برای زن از هر چیز بهتر است؟ کسی نتوانست پاسخ بگوید. حسن بن علی (ع) که کودک و در مجلس حاضر بود قصه را برای مادرش زهرا سلام الله علیها نقل کرد: زهرا فرمود از همه چیز بهتر برای زن این است که نرد بیگانه ای را نبیند و مرد بیگانه ای هم او را نبیند.

این حدیث نیز توصیه اخلاقی است و ارجحیت دور بودن زن و مرد را بیان می کند ما قبلاً گفته ایم تمام ترخیصها اسلامی در این زمینه به خاطر جلوگیری از حرج و مضیقه است. ارجحیت اخلاقی پوشش، دور بودن زن و مرد، وجود حریم میان آندو در حدود امکان سر جای خود باقی است.

رسول اکرم به علی (ع) فرمود: يَا عَلِيُّ أَوَّلَ نَظَرَةٍ لَكَ وَ الثَّانِيَةَ غَلَشِيكَ لَا لَكَ: یعنی اولین نگاه مفت تو است، اما نگاه دوم زیانت می باشد نه به سودت.

امام صادق فرمود: أَلَا نَنْظُرَ مِنْهُمْ مِنْ سَهَامِ إِبْلِيسَ مَسْمُومٍ وَ كَمْ نَظَرَةٌ أَوْ رَتَّتْ حَسْرَةً طَوِيلَةً. یعنی نگاه کردن تیری است زهرآلود از ناحیه شیطان. چه بسیارند نگاههایی که بعد ما حسرتها و تاسفهای طولانی به دنبال خود آوردند.

در حدیث دیگر آمده اس: «زنا العیتین التَّظَرُّ»

یعنی زناى دو چشم نگاه است. این دو حدیث نیز ناظر به نگاههای شهوت آلود است و ممکن است توصیه اخلاقی باشد به احتیاط.

۱-۱۶-فتاواها:

اولا نظر فقهای اسلام درباره پوشش وجه و کفین چیست و ثانيا درباره نظر چه نظری دارند؟ در اینکه پوشیدن وجه و کفین لازم نیست ظاهرا در میان تمام علمای اسلامی اعم از شیعه و سنی اخلاقی نیست فقط یک نفر از علمای اهل تسنن بنام ابوبکر بن عبدالرحمن بن مشام نظر مخالف دارد آنهم معلوم نیست که نظرش در مورد نماز است یا در مورد نامحرم. درباره مچ هیچگونه اختلافی نیست، احیانا بعضی از علما درباره دستها تا مچ و یا درباره پاها تا ساق، اختلاف کرده اند که آیا استنا هست یا نه.

پیش از آنکه نقل اقوال کنیم دو مطلب باید ذکر شود. یکی اینکه مساله پوشش را فقهاء در دو جا طرح می کنند یکی در باب نماز، ارباب اینکه در نماز واجل است که زن تمام بدن خویش را بپوشاند، خواه نامحرمی وجود داشته باشد و یا وجود نداشته باشد. در اینجا این سوال پیش می آید که آیا وجه کفین هم در نماز باید پوشیده باشد یا نه؟ دیگر در باب نکاح؛ به مناسب بحث از اینکه خواستگار تا چه حدودی حق دارد به زن مورد نظر خود نگاه کند. در اینجا نیز معمولا یک بحث کلی درباره پوشش و یا درباره جواز و عدم جواز از نظر می شود. از نظ فقه دو نوع تستر داریم: ستر صلاتی یعنی پوششی که در نماز باید به کار برده شود که البته شرایطی دارد از قبیل اینکه پاک باشد، غصبی نباشد و غیره. و ستر غیر صلاتی که در مقابل مردان بیگانه باید رعایت شود و شرائط خاص نماز را ندارد.

۱-۱۷-چکیده:

از نظر اسلام حجاب زن و پوشش وی خیلی مهم است و زن در چهارچوب قوانین اسلام باید حدود پوشش را رعایت کند همین در محیط اجتماع و در ارتباط و معاشرت با مردان پوشش خود را داشته باشد و با متنانت باشد تا با پوشش خود از

انحراف اجتماع جلوگیری کند و نظر مردان را به خود جلب نکنند و در سوره مبارکه نور و سوره احزاب حدود پوشش و تماس های زن و مرد را ذکر کرده است.

مساله حجاب:

وقتی در آیه ای که در آن کلمه حجاب به کار رفته است مربوط به زنان پیغمبر است و گفته است که شما با سایر زنان فرق دارید و الگوی زنان هستید. اسلام عنایت خاصی داشته است که زنان پیغمبر چه در زمان حیات آن حضرت و چه بعد از وفات آن حضرت در خانه های خود بمانند که جنبه های سیاسی و اجتماعی آن بیشتر مورد نظر بوده است. اسلام می خواسته (أُمَّهَاتُ الْمُؤْمِنِينَ) که احترام زیادی در میان مسلمانان داشتند از احترام و نفوذ خود سوءاستفاده نکنند.

سیمای حقیقی حجاب:

اسلام روابط بین زن و مرد را در محیط اجتماع و در جهت لذت جویی و یا کامیابی ممنوع کرده است و از نظر اسلام زن و مرد باید تشکیل خانواده بدهند که هم از جنبه روانی به بهداشت روانی اجتماع کمک می کند و از جهت تحکیم خانوادگی سبب برقراری صمیمت کامل بین زن و مرد می شود.

حجاب و اصل آزادی:

شهید مطهری در مورد حجاب و آزادی زن به طور مفصل توضیح داده است که بین حجاب و آزادی زن تفاوت زیادی وجود دارد در خصوص اینکه زن باحجاب و با پوشش اسلامی باشد و لباس پوشیدن را رعایت کند اما در مورد آزادی مطرح کرده است که محبوس کردن و اسیر کردن زن در خانه وجود ندارد بلکه پوشیدن زن در همان حدودی که اسلام تعیین کرده است موجب کرامت و احترام بیشتر زن می شود.

افزایش التهابها:

یک ایراد دیگر که بر حجاب گرفته اند این است ایجاد حریم میان زن و مرد بر اشتیاق ما و التهابها را زیاد می کند اما شهید مطهری گفته است که برداشتن قیود اجتماعی مشکل را حل نمی کند بلکه بر آن می افزاید.

کیفیت پوشش:

در تفسیر مجمع البیان آمده است که زنان مامور شده اند که از روسری جهت پوشیدن سر و سینه و گردن استفاده نمایند و حجاب و پوشش را رعایت کنند.

شرکت زن در مجامع:

اسلام شرکت زنان را در مجامع نهی نکرده و حتی در بعضی موارد شرکت زنان را در مجامع با حفظ پوشش و شئون اسلامی واجب م داند مانند شرکت زنان در مراسم حج که بر زن و مرد واجب است شرکت کنند.

اما جهاد را برای زنان واجب نکرده مگر اینکه شهر یا حوزه مسلمانان مورد حمله قرار گیرند و یا زنان را در تشیع جنازه منع نکرد اما رسول خدا ترجیح داد در تشیع جنازه شرکت نکند اما در موارد خاصی شرکت کرده اند.

۱-۱۸- نتیجه گیری:

نظر شهید مطهری در مورد حجاب این است که زن پوشش خود را حفظ کند و وقتی که می خواهد با مرد بیگانه ای مواجه شود پوشیده باشد و در اسلام حبس و زندان کردن زن در محیط خانه وجود ندارد و مسئله حجاب یک وظیفه ای است که اسلام بر عهده زن گذاشته شده است که در معاشرت و برخورد با مرد باید کیفیت خاصی را در لباس پوشیدن مراعات کند و این وظیفه نه از طرف مرد بر او تحمیل شده است و نه چیزی است که با حیثیت و کرامت زن منافات داشته باشد و یا تجاوز

به حقوق طبیعی او که خداوند برایش خلق کرده است محسوب شود و اگر زن و مرد در معاشرت روش خاصی را اتخاذ کند و طوری راه برود که آرامش دیگران را برهم زنند و تعادل اخلاقی را از بین ببرند چنین مطلبی را زندانی کردن یا بردگی نمی توان نامید. شرافت زن اقتضا می کند که هنگامی که از خانه بیرون می رود متین و سنگین و باوقار باشد در طرز رفتار و لباس پوشیدنش هیچگونه عمدی که باعث تحریک باشد در کار نیست.

زن می تواند در میان زنان و در میان محارم خود از هر نوع لباس و آرایشی استفاده کند اما متأسفانه تقلید از زنان غربی برای هدف و منظور دیگری است.